

Manuscript Title: Memperkasakan Pengurusan Endorsan Hakmilik Tanah Rizab Melayu

Authors: Aminah Mohsin, Mohd Shahril Yaakob & Nur Berahim

Accepted Date: 18-June-2022

Please cite this article as: Aminah Mohsin, Mohd Shahril Yaakob & Nur Berahim. 2022. Memperkasakan pengurusan endorsan hakmilik tanah rizab Melayu. *Kajian Malaysia* (Early view).

This is a provisional PDF file of an article that has undergone enhancements after acceptance, such as the addition of a cover page and metadata, and formatting for readability, but it is not yet the definitive version of record. This version will undergo additional copyediting, typesetting and review before it is published in its final form, but we are providing this version to give early visibility of the article.

**MEMPERKASAKAN PENGURUSAN ENDORSAN HAKMILIK TANAH
RIZAB MELAYU**

***STRENGTHENING THE MANAGEMENT OF OWNERSHIP
ENDORSEMENT FOR MALAY RESERVATION LAND***

Aminah Mohsin^{1*}, Mohd Shahril Yaakob² and Nur Berahim³

^{1,3}LanDS Research Group, Fakulti Alam Bina & Ukur, Universiti Teknologi
Malaysia, Johor, MALAYSIA

²Bahagian Pembangunan Tanah, Gombak, Kuala Lumpur, MALAYSIA

*Corresponding author: aminahmohsin@utm.my

ABSTRACT

Malay Reservation Land is a special ground as only can be used and managed by the Malays only. Malay Reservation Land exists in each area is gazetted and declared perfectly in compliance with the Malay Reservation Enactment in 1933. The ownership within the Malay Reservation Land area must be endorsed as Malay Reservation Land as the matter is clearly stated in accordance with the provisions of Section 6 of the Malay Reservation Enactment. However, almost 100 years after Malay Reservation Enactment, 1933 came into force, the issue of non-endorsement of ownership still exists based on audit findings. So this study was conducted to strengthen the management of Malay Reservation Land ownership endorsement by identifying the issues arising in the implementation of Malay Reservation Land endorsement and then studying the solution methods for the implementation of Malay Reservation Land endorsement. This study uses a qualitative design using two data sources. Secondary data were obtained with reference to previous studies, articles, journals, and related acts. Meanwhile, primary data were obtained from face-to-face interviews with selected respondents. Then, the data were analyzed using content analysis and descriptive analysis. The results showed that there were four issues encountered in the implementation of Malay Reservation Land endorsement namely lack of understanding of Malay Reservation Enactment provisions, lack of commitments regarding endorsement implementation, technical staff requirements, and incomplete Malay Reservation Land gazetting records. To overcome these issues, three solutions to strengthen the management endorsement of Malay Reservation Land ownership have been proposed, namely providing understanding and

commitment through the involvement of top management, placing an Assistant Land Officer in the Registration Unit, as well as updating data in collaboration with external departments and re-measuring the Malay Reservation Land area. The findings of this study can support effective management of Malay Reserve Land ownership endorsement to ensure that Malay Reservation Land will continue to be used under the grip of the Malays.

Keywords: Endorsement Management, Malay Reservation Land

ABSTRAK

Tanah Rizab Melayu merupakan tanah yang istimewa kerana hanya boleh dimiliki dan diuruskan oleh orang Melayu sahaja. Tanah Rizab Melayu wujud apabila sesuatu kawasan itu diwartakan dan diisytiharkan dengan sempurna mengikut Enakmen Rizab Melayu 1933. Hak milik-hak milik yang berada dalam kawasan Tanah Rizab Melayu hendaklah diendors sebagai Tanah Rizab Melayu memandangkan perkara berkenaan termaktub dengan jelas mengikut peruntukan Seksyen 6 Enakmen Rizab Melayu. Namun selepas hampir 100 tahun Enakmen Rizab Melayu 1933 berkuatkuasa, isu ketiadaan endorsan pada hak milik masih lagi berlaku berdasarkan pada penemuan audit. Maka kajian ini dilakukan bagi memperkasakan pengurusan endorsan hak milik Tanah Rizab Melayu dengan mengenal pasti isu yang timbul dalam pelaksanaan endorsan Tanah Rizab Melayu dan seterusnya mengkaji kaedah penyelesaian terhadap pelaksanaan endorsan Tanah Rizab Melayu. Kajian ini menggunakan rekabentuk kualitatif dengan menggunakan dua sumber data. Data sekunder diperolehi dengan merujuk kepada kajian-kajian lepas, artikel, jurnal dan akta yang berkaitan. Manakala, data primer didapati daripada temu bual bersemuka bersama responden yang terpilih. Kemudian, data-data tersebut telah dianalisis dengan menggunakan kaedah analisis kandungan dan analisis deskriptif. Hasil kajian menunjukkan terdapat empat isu yang dihadapi dalam pelaksanaan endorsan Tanah Rizab Melayu iaitu ketidakfahaman terhadap peruntukan Enakmen Rizab Melayu, kurang komitmen berkenaan pelaksanaan endorsan, keperluan kakitangan teknikal dan rekod pewartaan Tanah Rizab Melayu yang tidak lengkap. Bagi mengatasi masalah-masalah tersebut, tiga penyelesaian bagi memperkasakan pengurusan endorsan hakmilik Tanah Rizab Melayu telah dicadangkan iaitu dengan memberi kefahaman dan komitmen melalui penglibatan pengurusan atasan, menempatkan Penolong Pegawai Tanah di Unit Pendaftaran, pengemaskinian data dengan kerjasama jabatan luar dan pengukuran semula kawasan Tanah Rizab Melayu. Dapatan kajian ini dapat menyokong pengurusan endorsan hakmilik Tanah Rizab Melayu yang efektif bagi memastikan Tanah Rizab Melayu akan terus di bawah pegangan orang Melayu.

Kata kunci: Pengurusan endorsmen, Tanah Rizab Melayu

PENDAHULUAN

Undang-undang Tanah Rizab Melayu (TRM) diperkenalkan pada 1 Januari 1914 apabila Enakmen Rizab Melayu (ERM) 1913 berkuatkuasa di Negeri-negeri Melayu Bersekutu (NMP) iaitu Perak, Selangor, Negeri Sembilan dan Pahang (INSTUN, 2015). Pada 15 Disember 1933, ERM 1913 ini telah dimansuh dan digantikan dengan ERM 1933 yang kemudiannya disemak dan diterbitkan semula pada 1935 sebagai ERM (NMB Bab 142) dan ianya digunakan hingga ke hari ini. Negeri-negeri lain kemudiannya telah mewujudkan ERM masing masing iaitu ERM Kelantan 1930, ERM Kedah 1931, ERM Perlis 1935, ERM Johor dan ERM Terengganu 1941.

TRM adalah tanah yang istimewa kerana hanya boleh dimiliki, dipegang dan diuruskan oleh orang Melayu sahaja. Menurut INSTUN (2015), terdapat dua objektif diperkenalkan TRM iaitu menyekat tanah kerajaan di dalam kawasan Rizab Melayu daripada dilupuskan dengan apa cara sekali pun kepada bukan Melayu dan juga menyekat pegangan Melayu atau TRM daripada dibuat apa-apa urusan niaga persendirian di antara Melayu dan bukan Melayu.

Terdapat beberapa isu yang telah dibangkitkan dalam kajian akademik terdahulu mahupun laporan akhbar mengenai TRM seperti halangan bagi membangunkan TRM (Azima Abdul Manaf *et. al.*, 2015; Mohamed Khairi Termizi dan Mazlan Ismail, 2018), kemerosotan keluasan TRM (Nor Asiah Mohamad dan Bashiran Begum Mubarak Ali, 2009; Rohayati Hussin dan Rusnadewi Abdul Rashid, 2014, NurNabihah Zulkapar, 2016) dan kelemahan pengurusan TRM oleh agensi kerajaan (Ruwaida Md. Zain, 2020).

Kajian ini pula memfokuskan kepada isu kelemahan pengurusan endorsan TRM sebagaimana yang dilaporkan di dalam akhbar Harian Metro oleh Ruwaida Md. Zain (2020) mengenai dakwaan NGO akan ketidakberkesanan pengurusan TRM yang menyebabkan ada yang dipindah milik kepada bukan Melayu tanpa pengetahuan pihak berwajib. Hal ini berlaku kerana pengurusan hak milik bagi TRM ini tidak diuruskan dengan efektif seperti ketiadaan endorsan yang secara tidak langsung memberi peluang kepada pemilik asal untuk menjual tanah berkenaan kepada orang bukan Melayu. Pasti nya penjualan ini dapat dielakkan sekiranya endorsan TRM tercatat pada dokumen hak milik berkenaan. Sebarang pindah milik tidak akan berlaku memandangkan Seksyen 8 di dalam ERM telah menyatakan dengan jelas berkenaan sekatan berhubung pindah milik, gadaian dan pajakan.

Tambahan pula, Pejabat Daerah dan Tanah (PDT) Klang, Sepang dan Kuala Selangor juga telah ditegur di dalam Laporan Ketua Audit Negara 2013 apabila semakan audit terhadap 57 dokumen hak milik mendapati sebanyak 9 (15.8%) daripadanya tidak dimasukkan maklumat seperti yang ditetapkan. PDT sepatutnya mengendors maklumat berkaitan sekiranya tanah tersebut berada dalam kawasan TRM selaras dengan Seksyen 170 Kanun Tanah Negara (KTN) 1965 seperti nombor pemberitahuan warta dan tarikh pewartaan pada muka pertama dokumen hak milik berkenaan.

Selain daripada itu, Kerajaan Negeri juga terdedah kepada risiko tindakan undang-undang seperti mana kes Fajaya Sdn. Bhd. melawan Kerajaan Negeri Selangor, Pengarah Tanah dan Galian Selangor (PTGS) dan PDT Klang. Dalam kes ini, pemilik tanah iaitu Fajaya Sdn. Bhd. memohon kepada Mahkamah Tinggi Shah Alam untuk memastikan endorsan TRM Telok Menegun (GN 113 / 24.2.55) tidak dimasukkan ke dalam hak milik GM 4030 Lot 6411 dan GM 5837 Lot 6667, Mukim Klang yang berjaya dibidanya dengan harga RM 2,290,000.00 semasa lelongan di PDT Klang. Ini kerana semasa lelongan dibuat, tiada sebarang endorsan TRM dinyatakan pada hak milik berkenaan. Pemilik menyatakan tidak wajar endorsan dimasukkan kemudian kerana pemilik akhirnya hanya boleh memindahmilik tanah berkenaan kepada orang Melayu sahaja sedangkan semasa lelongan, pemilik tidak dimaklumkan sedemikian. Lanjutan daripada kes ini, PDT Klang akhirnya membatalkan sebahagian kawasan TRM Telok Menegun yang dimiliki oleh Fajaya Sdn. Bhd. dan menggantikan TRM tersebut ke kawasan Kampung Telok Gong.

Endorsan TRM di bawah Seksyen 6 ERM hanya boleh dibuat apabila tanah tersebut dipindah milik kepada orang Melayu. Ini kerana hanya TRM pegangan Melayu sahaja boleh dimasukkan endorsan TRM. Namun adalah menjadi kesukaran pada PDT untuk memasukkan endorsan berkenaan pada dokumen hak milik memandangkan tidak ada peringatan atau maklumat di mana-mana bahagian pada dokumen yang menunjukkan bahawa tanah tersebut berada dalam kawasan TRM.

Oleh itu, orang Melayu yang memiliki tanah di dalam kawasan TRM masih boleh membuat urus niaga dengan orang bukan Melayu kerana hanya tanah pegangan Melayu sahaja yang terikat dengan peruntukan Seksyen 8 ERM iaitu sekatan pindah milik TRM kepada orang bukan Melayu. Sekiranya perkara ini dibiarkan terus berlaku, ia boleh menyebabkan TRM pegangan orang Melayu semakin berkurangan.

Berdasarkan pada masalah-masalah di atas, satu kajian perlu dilaksanakan untuk mengkaji isu dan masalah pelaksanaan endorsan TRM yang dihadapi oleh PTGS atau PDT seperti yang diperuntukkan dalam ERM dan KTN 1965.

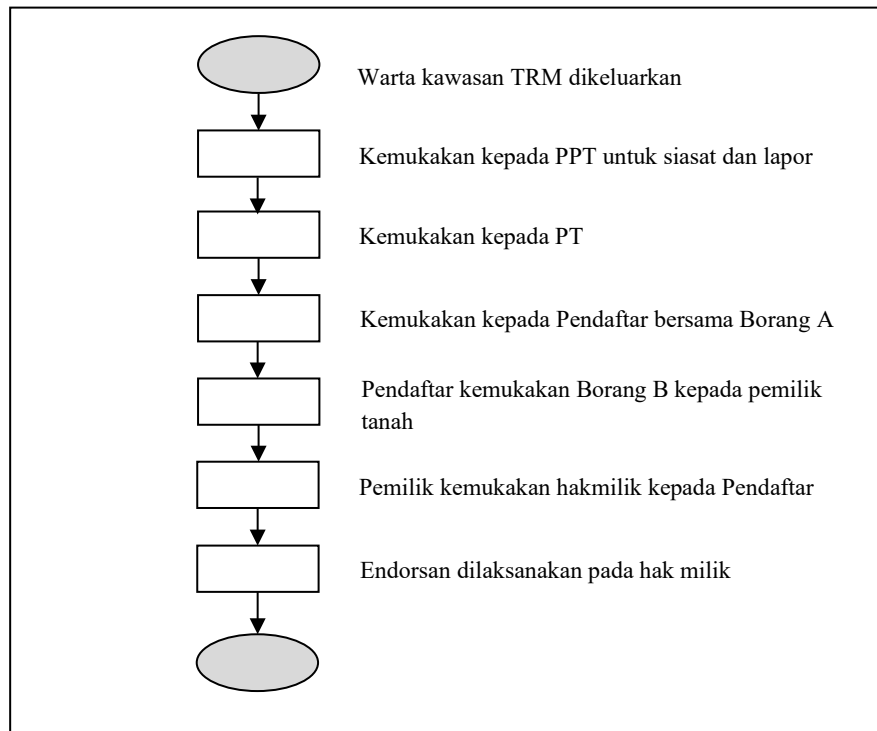
PROSEDUR ENDORSAN TANAH RIZAB MELAYU

Prosedur endorsan TRM bermula setelah sesuatu kawasan TRM diisytiharkan dan diwartakan dengan sempurna di bawah ERM. Berdasarkan warta dan pelan, maka pelukis pelan yang bertugas di Unit Pelan, PDT akan menyenaraikan lot-lot yang terlibat bagi sesuatu kawasan TRM setelah menyemak dan menanda dalam pelan syit atau *echarting*. Pelukis pelan kemudiannya akan mengemukakan laporan kepada Penolong Pegawai Tanah (PPT) untuk tujuan pengesahan dan penyediaan laporan atas tapak.

Laporan PPT ini kemudiannya akan dikemukakan kepada Penolong Pentadbir Tanah (PPT) di Unit Pelupusan atau Unit Pembangunan, PDT untuk tujuan semakan. Berdasarkan pengesahan PPT yang menyatakan dalam laporannya bahawa sesuatu lot itu berada di dalam kawasan TRM, maka Pentadbir Tanah (PT) akan mengemukakan Borang A di Jadual Pertama seperti yang terdapat dalam ERM kepada Pendaftar untuk membuat catitan atau endorsan pada hak milik perihal kemasukan tanah-tanah itu ke dalam kawasan TRM. Selepas Borang A diserahkan kepada Pendaftar, maka tindakan selanjutnya adalah di pihak Pendaftar.

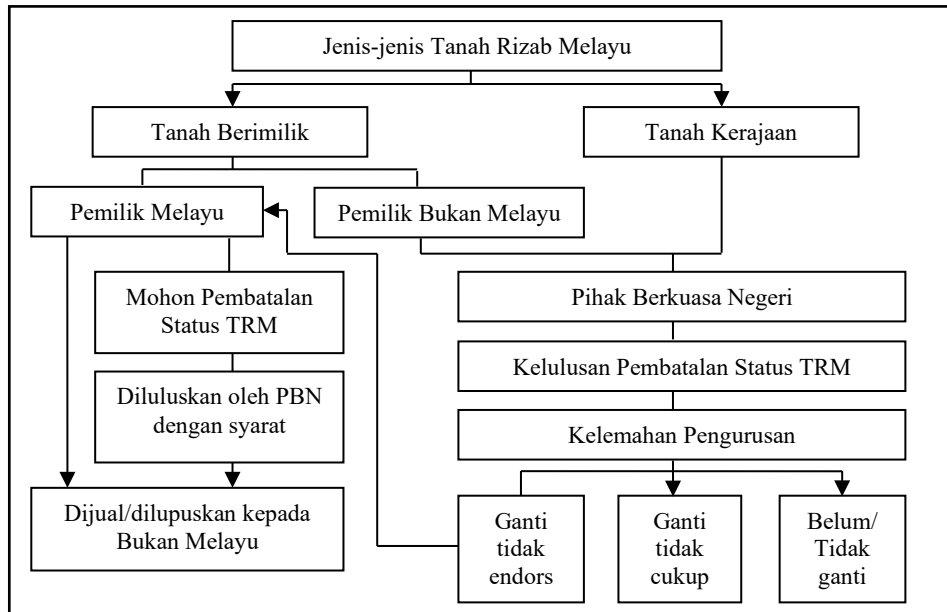
Seksyen 6 ERM menyatakan mengenai peranan Pendaftar untuk memasukkan endorsan TRM ke dalam hak milik bagi mana-mana tanah yang telah diwartakan dalam satu kawasan TRM. Pendaftar hendaklah membuat catitan pada senarai hak miliknya perihal kemasukan sesuatu tanah ke dalam Rizab Melayu. Pada masa yang sama, Pendaftar juga hendaklah melalui notis Borang B di Jadual Pertama meminta tuan punya atau sesiapa sahaja yang menyimpan dokumen hak milik keluaran bagi tanah itu untuk menyerahkannya. Selepas penyerahan itu, Pendaftar hendaklah membuat peringatan yang serupa ke atas dokumen hak milik keluarannya seperti yang telah dibuat ke atas dokumen hak milik daftar bagi tanah itu.

Seksyen 6(ix) ERM turut menyatakan bahawa mana-mana orang dengan sengaja gagal mematuhi peruntukan sesuatu notis yang telah disampaikan kepadanya hendaklah dikenakan denda sebanyak seratus Ringgit Malaysia. Rajah 1 berikut merupakan carta alir berkenaan prosedur endorsan daripada mula kawasan TRM diisytiharkan dan diwartakan dengan sempurna sehingga proses endorsan dilaksanakan pada hak milik.

MASALAH DALAM PENGURUSAN ENDORSAN TANAH RIZAB MELAYU

Menurut Mohd Hasrol Haffiz (2019), terdapat beberapa isu dan masalah pengurusan TRM seperti kelemahan dari aspek pengurusan, kekurangan maklumat atau data, kekangan masa kakitangan dan kelemahan dalam kerja-kerja pemantauan pengurusan tanah. Akibat daripada isu dan masalah tersebut terutama yang melibatkan kesilapan rekod dan daftar telah menyebabkan TRM tidak diendorskan sebagai “Kawasan Simpanan Melayu” dan membolehkan ia diurus niaga kepada bukan Melayu. Rajah 2 berikut adalah rumusan faktor-faktor penyebab kepada kehilangan dan penyusutan TRM di Semenanjung Malaysia:-

Rajah 2: Rumusan Kehilangan dan Penyusutan TRM
 Sumber: Mohd Hasrol Haffiz (2017)

Kelemahan dari Aspek Pengurusan

Pengurusan tertinggi dan pemegang taruh di negeri dan daerah perlu memperbaiki kelemahan seperti yang dilaporkan dalam laporan Ketua Audit Negara 2013 berkaitan prestasi penggantian TRM yang tidak memuaskan (Laporan Ketua Audit Negara 2013). Oleh yang demikian, pihak kerajaan negeri perlu mencari jalan penyelesaian bagi menggantikan TRM yang dibatalkan dan seterusnya melaksanakan endorsan TRM tersebut.

Kekurangan Maklumat dan Data

Merujuk kepada Kamus Dewan Edisi Keempat, maklumat adalah suatu keterangan atau butir-butir mengenai sesuatu ataupun pengetahuan. Di dalam hal ini, kepentingan penjagaan dan ketepatan maklumat TRM adalah penting. Ini kerana penjagaan data seperti salinan warta dan pelan maklumat TRM yang teratur perlu diberi perhatian penuh oleh pihak yang bertanggungjawab dalam menguruskan data TRM ekoran TRM merupakan salah satu kaedah dalam menjaga kepentingan orang-orang Melayu di negara ini (Nur Rafhanah, 2015).

Kekangan Masa Kakitangan

Kakitangan di daerah-daerah di PDT Selangor merupakan aset penting dalam melaksanakan pentadbiran terutamanya pentadbiran berkaitan tanah. Ini kerana menurut akhbar Sinar Harian bertarikh 24 Mac melaporkan bahawa pihak pelaksana dasar dan penjawat awam di negeri dan daerah masih berkurangan dan perlu ditambah ekoran tiada perjawatan yang diisi (Ismail Sualman, 2019).

Kesan daripada kekurangan kakitangan ini menyebabkan setiap kakitangan memerlukan masa untuk menyiapkan tugas dan ia turut disokong melalui kenyataan Presiden Kongres Kesatuan Pekerja-pekerja dalam Perkhidmatan Awam (CUEPACS), Datuk Azih Muda yang mengatakan hasil kajian beberapa universiti serta badan bebas mendapati lebih 400,000 penjawat awam di negara ini berdepan dengan stres yang berpunca daripada pelbagai faktor seperti persekitaran kerja, arahan majikan, kos kewangan atau beban kerja yang ditanggung (Utusan Borneo Online, 2019). Oleh yang demikian, kekangan masa kakitangan di daerah dalam melaksanakan tugas hakiki turut menjejaskan pelaksanaan endorsan TRM.

Kelemahan dalam Kerja-kerja Pemantauan Pengurusan

Laporan oleh Jabatan Audit Negara Malaysia (2013) menyatakan bahawa kerja-kerja pemantauan pengurusan tanah oleh pegawai penyelia kurang memuaskan. Akibat daripada kelemahan pemantauan tersebut menyebabkan TRM tidak diendorskan sebagai “Kawasan Simpanan Melayu” dan membolehkan ianya diurus niaga kepada bukan Melayu. Kelemahan pengurusan juga turut melibatkan isu kelewatan memproses pewartaan. Menurut Jabatan Audit Negara Malaysia (2019), semakan audit berkaitan tempoh proses warta TRM di Perak mendapati ada yang memakan masa hingga 20 tahun hingga 28 tahun untuk disempurnakan. Ianya berlaku kerana tiada Prosedur Operasi Standard (SOP) di PTG mengenai penetapan tempoh masa bagi setiap peringkat atau fasa dalam proses pewartaan, selain terdapat kesilapan nama kawasan, pertindihan kawasan, kesilapan ukuran dan perubahan syarat kelulusan yang memerlukan ianya dibawa semula untuk kelulusan Majlis Mesyuarat Kerajaan (MMK).

IMPLIKASI ENDORSAN TANAH RIZAB MELAYU

Terdapat tiga (3) kesan-kesan endorsan Tanah Rizab Melayu pada hak milik iaitu kesan pada pembangunan, sekatan dari segi urus niaga dan sekatan dari segi bukan urus niaga.

Pembangunan

Hak milik yang telah dilaksanakan endorsan TRM boleh dibuat pembangunan tanah seperti pecah sempadan, pecah bahagian dan penyatuan. Pecah sempadan menurut subsekyen 135(1) KTN 1965 adalah pemecahan sempadan tanah bermilik kepada dua atau lebih umpukan di mana tiap-tiap satu hak milik dipegang oleh pemilik berdaftar di bawah hak milik berasingan dan pemecahan sempadan tanah tersebut dikekalkan dengan kegunaan tanah yang sama.

Pecah bahagian pula menurut subseksyen 140(1) KTN 1965 merujuk kepada mana-mana tanah bermilik yang dipegang oleh dua (2) orang atau lebih orang sebagai pemilik berdaftar tanah bersama dipecah bahagikan kepada hak milik-hak milik berasingan untuk diletakkan kepada tuannya masing-masing. Jumlah keluasan pembahagian tanah hendaklah berkadar sehampir yang mungkin dengan bahagian yang belum dipecahkan keseluruhannya.

Penyatuan merujuk subseksyen 146(1) KTN 1965 bermaksud penyatuan tanah mana-mana dua atau lebih lot yang berdampingan disatukan, di mana setiap satu dari tanah tersebut berkongsi sempadan yang sama dengan tanah yang satu lagi dan lot-lot tersebut adalah terletak dalam mukim, pekan atau bandar yang sama.

Sekatan dari Segi Urus niaga

‘Urus niaga’ mengikut tafsiran KTN 1965 adalah apa-apa transaksi berkenaan dengan tanah bermilik yang dikuatkuasakan di bawah kuasa-kuasa yang diberi oleh Divisyen IV, dan apa-apa transaksi yang serupa yang dikuatkuasakan di bawah peruntukan mana-mana undang-undang terdahulu, tetapi tidak termasuk mana-mana kaveat atau perintah larangan. Urusan urus niaga mengikut Bahagian 14 hingga 17 KTN 1965 yang dibaca bersekali dengan TRM merangkumi empat perkara iaitu pindah milik, gadaian, pajakan dan lien.

Sekatan urus niaga pertama adalah pindah milik. KTN 1965 tidak menyatakan secara khusus berkenaan kontrak jual beli hartanah. Oleh sebab itu, kontrak jual beli ini juga boleh ditafsirkan sebagai satu bentuk urus niaga tanah yang turut dikenali sebagai pindah milik. Walaupun terdapat pindah milik bagi tujuan hadiah ataupun pembahagian harta, tujuan utama pindah milik biasanya adalah bagi urusan jual beli hartanah. TRM tidak boleh dipindah milik kepada orang bukan Melayu kecuali pindah milik bersilang dengan syarat borang-borang pindah miliknya diserahkan dengan serentak kepada pihak berkuasa pendaftaran (Shah Nursyahmiainan, 2017). Keadaan ini berlaku apabila sekeping tanah di bawah pegangan Melayu dimiliki bersama oleh orang Melayu dan orang bukan Melayu dan tanah itu dipecah bahagikan. Maka, nama Melayu dan bukan Melayu akan

didaftarkan di dalam tiap-tiap dokumen hakmilik sebagai tuan punya tanah. Dalam kes ini, tuan punya tanah boleh memiliki dokumen berasingan yang didaftarkan di atas nama masing-masing melalui pindah milik bersilang seperti yang diperuntukkan dalam seksyen 8(ii), ERM. Pindah milik ini akan didaftarkan oleh Pendaftar Hakmilik atau Pentadbir Tanah dengan syarat kesemua memorandum pindah milik diserahkan secara serentak dan jika tuan punya tanah gagal mengemukakan secara serentak maka Pendaftar Hakmilik atau Pentadbir Tanah haruslah menolaknya. Pindah milik bersilang di antara orang Melayu dan orang bukan Melayu ke atas tanah yang telah dipecah sempadan dibenarkan bagi Negeri-negeri Melayu Bersekutu seperti Perak, Pahang, Selangor dan Negeri Sembilan (Nik Haslinda, 2010).

Sekatan urus niaga kedua adalah gadaian di mana gadaian tanah TRM kepada bukan Melayu adalah dilarang dan tidak dibenarkan sama sekali. Walaupun demikian, terdapat satu pengecualian di mana ianya boleh digadai kepada semua badan-badan yang disenaraikan pada Jadual Kedua ERM Cap 142, MB (Perbadanan) bagi negeri di mana tanah itu ditadbirkan dan pada mana-mana koperasi yang diluluskan oleh MB sebagaimana dinyatakan dalam Seksyen 17(1)(a) (INSTUN, 2015). Sekiranya tanah yang digadaikan kepada mereka ini terpaksa dilelong, maka perlu dinyatakan hanya orang Melayu sahaja boleh menangkap lelongan tersebut.

Sekatan urus niaga ketiga pula merujuk kepada pajakan. Hak milik TRM hanya boleh dipajakkan kepada orang Melayu. Tanah Rizab Melayu boleh dipajakkan hanya kepada Melayu, Syarikat Melayu dan MB (Perbadanan) bagi negeri yang berkenaan sahaja sebagaimana yang diperuntukkan di bawah seksyen 17 (1) (b) ERM (INSTUN, 2015). Sementara menurut Nik Haslinda (2011), bagi negeri Kelantan, perjanjian pajakan daripada orang Melayu kepada orang bukan Melayu boleh dibuat bagi mana-mana tanah yang tidak terletak dalam lingkungan sempadan sebuah bandar yang diisytiharkan di bawah peruntukan-peruntukan enakmen tanah yang berkuatkuaasa di negeri Kelantan.

Sekatan urus niaga keempat adalah lien. Lien diwujudkan apabila tuan punya tanah menyerahkan kepada orang lain dokumen hakmilik keluarannya (DHK) sebagai jaminan untuk sesuatu pinjaman (INSTUN, 2007). Dalam konteks pengurusan tanah TRM, lien tidak dibenarkan sama ada kepada orang Melayu mahupun kepada orang bukan Melayu.

Sekatan dari Segi Bukan Urus niaga

‘Bukan urus niaga’ pula adalah apa-apa urusan selain daripada urus niaga berkenaan dengan tanah bermilik termasuk kaveat dan perintah larangan. Urusan

bukan urus niaga mengikut KTN 1965 yang dibaca bersekali dengan ERM merangkumi enam perkara.

Sekatan pertama adalah kaveat dan perintah larangan. Kaveat dan perintah larangan merupakan bukan urus niaga memandangkan kedua-kedua perkara ini merupakan halangan atau sekatan terhadap urus niaga berdasarkan pada KTN 1965. Kaveat adalah satu sekatan yang digunakan bagi menghalang pemilik tanah daripada melaksanakan sebarang urus niaga terhadap tanahnya. Pihak yang membuat tuntutan biasanya membuat permohonan ke Pejabat Tanah bagi memasukkan kaveat ke atas tanah yang dituntut itu sementara kes tuntutannya diselesaikan (Muhammad Fathi Yusof, 2006). Sementara perintah larangan menurut Seksyen 334 KTN 1965 bermaksud suatu perintah yang dibuat oleh mana-mana mahkamah bagi melarang seseorang penghutang hukuman (*judgement debtor*) daripada melakukan apa-apa urus niaga terhadap tanah yang dimilikinya atau kepentingan pada tanah yang dipegangnya (Pentadbiran Tanah Johor, 2016). Perintah larangan hanya berkuatkuasa selama enam (6) bulan dari tarikh ianya dikeluarkan oleh mahkamah. Tempoh perintah ini boleh dilanjutkan oleh mahkamah dan permohonan hendaklah diserahkan sebelum tamat tempoh.

Orang bukan Melayu tidak dibenarkan untuk memasukkan sebarang kaveat ke atas tanah hak milik pegangan Melayu, melainkan orang bukan Melayu berkenaan bertindak sebagai ejen kepada prinsipalnya yang terdiri daripada orang Melayu. Walau bagaimanapun tidak ada sebarang sekatan dikenakan sekiranya Pendaftar memasukkan satu kaveat Pendaftar ke atas mana-mana hak milik pegangan Melayu.

Sekatan kedua adalah perletakhakan. Menurut Seksyen 420 KTN 1965, sebarang perintah perletakhakan yang dikeluarkan oleh Mahkamah Tinggi tidak akan berkuatkuasa selagi ianya tidak didaftarkan oleh Pendaftar Hakmilik atau Pentadbir Tanah. Dalam kes seandainya seorang Melayu itu diisytiharkan dengan sempurnanya sebagai bankrap, maka tanah pegangan Melayunya tidak boleh didaftarkan perletakkannya kepada Ketua Pengarah Insolvensi – Pegawai Pemegang Hak mengikut Akta Kebankrapan 1967. Oleh itu jika permohonan dibuat oleh Ketua Pengarah Insolvensi di bawah Seksyen 349 KTN 1965 untuk meletakhak tanah Pegangan Melayu itu kepadanya, permohonan itu hendaklah ditolak. Walau bagaimanapun, Pendaftar boleh memasukkan satu kaveat Pendaftar bagi melindungi kepentingan kerajaan Persekutuan ke atas pegangan Melayu itu.

Sekatan ketiga adalah penahanan di mana mana-mana hak milik pegangan Melayu tidak boleh ditahan bagi menyempurnakan satu dekri atau perintah oleh mana-mana mahkamah sekiranya dekri atau perintah bermaksud untuk diberikan kepada bukan Melayu. Abdul Aziz Mohd Johdi (2018) menjelaskan dengan lebih lanjut

bahawa menurut Seksyen 13, ERM, pegangan melayu tidak boleh ditahan dalam penyempurnakan perintah mahkamah melainkan prosiding itu dimulakan sebelum ERM berkuatkuasa.

Sekatan keempat adalah amanah. Mengikut Seksyen 14 ERM, orang Melayu tidak boleh mewujudkan apa-apa amanah yang memberi faedah kepada bukan Melayu. Sekatan ini terpakai jika ianya melibatkan hak milik pegangan Melayu

Sekatan kelima adalah pemberian probat di bawah Seksyen 15 yang menyebut tiada apa jua probat atau surat kuasa mentadbir boleh meletakkan mana-mana pegangan Melayu kepada bukan Melayu.

Sekatan terakhir adalah surat kuasa wakil di mana apa-apa borang urus niaga yang melibatkan hak milik pegangan Melayu yang ditandatangani oleh orang bukan Melayu yang bermaksud bertindak sebagai wakil kepada tuan punya adalah tidak sah dan tidak boleh didaftarkan.

METODOLOGI KAJIAN

Kaedah kajian kualitatif digunakan dalam kajian ini bagi mendapatkan huraian terperinci mengenai permasalahan endorsan tanah rizab serta cadangan penyelesaian bagi memperkasakan pengurusan endorsan TRM. Negeri Selangor dipilih sebagai kawasan kajian kerana mempunyai populasi penduduk tertinggi di Malaysia, kepadatan kaum yang pelbagai serta kadar pembangunan yang pesat. Tambahan pula, keluasan TRM yang tinggi di Selangor memberikan cabaran kepada Kerajaan Negeri dalam usaha mengekalkan dan menguruskan kawasan TRM. Kawasan TRM di negeri Selangor adalah seluas 396,246.541 ekar berbanding keluasan seluruh Selangor iaitu 1,96970 ekar.

Terdapat dua sumber data yang menyokong kajian ini. Data pertama adalah sumber sekunder menerusi kajian perpustakaan dengan merujuk akta, jurnal, buku ilmiah, portal rasmi jabatan kerajaan dan sebagainya. Sumber kedua adalah data primer menerusi temu bual separa struktur secara bersemuka dengan responden terpilih. Temu bual semi struktur secara bersemuka dilakukan agar responden dapat memberikan penerangan yang lebih fleksibel bagi setiap soalan yang dikemukakan. Pemilihan responden dibuat berasaskan kepada persampelan bertujuan. Menurut Cresswell dan Plano Clark (2011) persampelan bertujuan melibatkan individu atau kumpulan yang amat berpegetahuan dan berpengalaman dalam fenomena yang dikaji. Responden kajian dipilih berdasarkan keterlibatan mereka menguruskan TRM di dalam kerja harian mereka meliputi pengisytiharan pewartaan kawasan TRM sehingga ianya sempurna diendorskan. Kod responden digunakan iaitu R1 hingga R10 bagi mewakili setiap responden. Seterusnya

dapatan temu bual dianalisis secara diskriptif iaitu berbentuk keterangan, pandangan dan kenyataan responden. Perincian 10 responden yang ditemu bual dalam kajian ini adalah seperti yang ditunjukkan dalam Jadual 1.

Jadual 1: Maklumat Responden

Kod Responden	Agensi	Jawatan	Pengalaman Kerja
R1	Unit Perancang Ekonomi Negeri (UPEN)	Pengarah UPEN	16-20 tahun
R2		Pegawai Daerah Gombak	6-10 tahun
R3	Pejabat Daerah dan Tanah (PDT)	Ketua Penolong Pegawai Daerah Klang (Pengurusan Tanah)	1-5 tahun
R4		Penolong Pegawai Daerah Petaling (Unit Pelupusan Tanah)	6-10 tahun
R5		Penolong Pegawai Daerah Klang (Unit Pelupusan Tanah)	6-10 tahun
R6		Penolong Pegawai Daerah Klang (Unit Pendaftaran)	6-10 tahun
R7		Penolong Pegawai Daerah Gombak (Unit Pendaftaran)	6-10 tahun
R8		Penolong Pengarah (Bahagian Korporat Audit Pengurusan Tanah dan Inovasi)	1-5 tahun
R9		Pejabat Tanah dan Galian Selangor	Penolong Pengarah (Bahagian Pendaftaran Hakmilik)
R10		Pembantu Tadbir Kanan (Bahagian Pembangunan dan Kemajuan Tanah)	Lebih 20 tahun

DAPATAN KAJIAN

Isu Pelaksanaan Endorsan Tanah Rizab Melayu

Hasil temu bual mendapati terdapat empat isu yang menyebabkan endorsan TRM tidak dilaksanakan atau lewat dilaksanakan pada hak milik seperti berikut:-

Ketidakfahaman terhadap peruntukan Enakmen Rizab Melayu

Hampir kesemua responden iaitu R1, R2, R3, R6, R7 dan R10 menyatakan mengenai ketidakfahaman oleh pegawai bertanggungjawab menjadi punca mengapa endorsan TRM tidak dibuat pada hak milik. Ini berlaku kerana sebilangan pegawai di peringkat PDT dan PTGS tidak menyedari kepentingan endorsan TRM. Sebarang urusan urus niaga dan bukan urus niaga bagi sesuatu hakmilik yang tiada

endorsan TRM akan diproses seperti biasa, walhal ia perlu diproses berpandukan pada ERM setelah endorsan disempurnakan.

R1 dan R10 memberikan penerangan lanjut bahawa antara punca lain yang menyumbang kepada ketidakfahaman pegawai adalah kerana pertukaran tempat bertugas pegawai yang bertanggungjawab. Ini kerana ilmu pengetahuan berkenaan pentadbiran dan pembangunan tanah seperti peruntukan ERM memerlukan masa untuk dipelajari dan difahami. Pengalaman menghadapi kes- kes tuntutan di mahkamah turut membantu meningkatkan lagi kefahaman mengenai sesuatu kes tanah.

Apabila seseorang pegawai yang menguruskan TRM tidak mempunyai pengalaman berkenaan pentadbiran dan pembangunan tanah, sudah pastinya ketidakfahaman beliau mengenai peruntukan ERM menjadi kekangan dalam melaksanakan tugas seharian yang akhirnya menyebabkan endorsan TRM pada hak milik tidak disempurnakan.

Kurang komitmen dalam melaksanakan endorsan

Menurut R4, R5, R8 dan R10, PDT dan PTGS lebih menumpukan kepada isu penggantian kawasan TRM yang dibatalkan berbanding endorsan TRM pada hak milik. Ini kerana penggantian kawasan TRM sering kali dibangkitkan oleh Pengarah PTGS setiap kali Mesyuarat Pengarah Tanah dan Galian Selangor bersama Pentadbir Tanah Daerah Negeri Selangor

Dalam tempoh empat (4) tahun kebelakangan ini bermula dari tahun 2014 sehingga 2018, mesyuarat berkenaan lebih menekankan kepada penggantian kawasan TRM sedangkan Laporan Ketua Audit Negara Tahun 2013 turut menegur mengenai ketiadaan endorsan TRM pada hak milik.

Menurut R8 dan R10 lagi, bagi memastikan penggantian dilaksanakan, PTGS turut mewujudkan Mesyuarat Jawatankuasa Khas Pengurusan dan Penggantian Tanah Rizab Melayu (JKPPTRM) Negeri Selangor yang bersidang sekurang- kurangnya dua (2) kali setahun. Mesyuarat JKPPTRM ini dipengerusikan oleh Pengarah PTGS dan ahli mesyuaratnya terdiri daripada wakil semua PDT, Jabatan Ukur dan Pemetaan Malaysia (JUPEM) dan bahagian dalaman PTGS. Pemantauan secara berkala oleh JKPPTRM ini menunjukkan hasil di mana kawasan TRM yang telah dan akan dibatalkan, dibincangkan, dan diganti sewajarnya selaras dengan Perkara 89 (3) Perlembagaan Persekutuan.

Jadual 1 menunjukkan keluasan kawasan TRM di Selangor sebelum merdeka, selepas merdeka dan data keluasan TRM pada tahun 2019. Data keluasan sebelum

dan selepas merdeka diperolehi daripada buku Tanah Rizab Melayu oleh PTGS tahun 2016 sementara data tahun 2019 diperolehi daripada Mesyuarat Jawatankuasa Khas Pengurusan dan Penggantian Tanah Rizab Melayu Negeri Selangor Bil 1/2019 (2019).

Jadual 2: Keluasan kawasan TRM di Selangor sebelum merdeka, selepas merdeka dan data keluasan TRM pada tahun 2019

Bil	Daerah	Sebelum merdeka (ekar)	Selepas merdeka (ekar)	Keluasan tahun 2019 (ekar)
1	Klang	21,002.06	63.5	21,074.5
2	Petaling	2,685.00	137.68	2,822.68
3	Gombak	11,564.95	922.00	13,376.6856
4	Hulu Langat	33,468.38	299.00	33,795.29
5	Kuala Langat	32,684.72	4,295.87	37,530.84
6	Kuala Selangor	59,313.758	270.123	60,88.041
7	Sepang	27,632.24	3,739.294	31,370.6886
8	Hulu Selangor	37,381.24	2,089.21	37,852.83
9	Sabak Bernam	158,503.77	193.151	158.696.92
Jumlah keluasan (ekar)		384,236.12	12,010.428	397,328.48

Merujuk Jadual 1, dapatlah disimpulkan bahawa komitmen tinggi oleh pihak PDT dan PTGS dibuktikan dengan penambahan keluasan kawasan TRM di negeri Selangor yang kini seluas 397,328.48 ekar iaitu lebih 13,092.36 ekar berbanding keluasan TRM sebelum merdeka iaitu 384,236.12 ekar.

Komitmen tinggi oleh pegawai dan sokongan pihak atasan berhubung penggantian ini perlu diterapkan untuk melaksanakan endorsan TRM pada hak milik. Ini kerana kelalaian melaksanakan endorsan TRM ini akan merugikan orang Melayu serta mungkin akan menyebabkan TRM menyusut atau hilang di kemudian hari.

Keperluan kakitangan teknikal

Isu ketiga dalam pelaksanaan endorsan TRM seperti dinyatakan oleh R3, R6, R7 dan R9 adalah tiada jawatan kakitangan teknikal seperti Penolong Pegawai Tanah (PPT) di Unit Pendaftaran di semua PDT. PPT merupakan salah satu jawatan utama dalam sesebuah PDT memandangkan peranan PPT adalah untuk menjalankan tugas-tugas pentadbiran tanah di peringkat kumpulan sokongan dan PPT membantu untuk mengesahkan sama ada sesuatu hak milik itu berada di dalam atau di luar kawasan TRM.

PPT boleh melaksanakan tugas terakhir dengan membuat semakan bagi setiap urusan yang dikemukakan ke unit pendaftaran sebelum apa-apa urusan endorsan dilakukan. Peranan PPT dalam menyemak status TRM bagi setiap permohonan yang dilaksanakan di PDT amat penting dan dapat memastikan endorsan ke atas TRM dilaksanakan. Ini kerana sekiranya tiada pengesahan akhir daripada pihak PPT ini, endorsan TRM akan tetap menjadi suatu masalah yang tidak dapat diselesaikan. Oleh yang demikian, R7 menyatakan bahawa penempatan seorang kakitangan teknikal sama ada PPT atau mana-mana kakitangan yang memahami atau mempunyai pengalaman dalam urusan teknikal dan pentadbiran tanah untuk melaksanakan tugas ini adalah sangat diperlukan.

R6 pula menyatakan bahawa Pendaftar perlu mengambil inisiatif sendiri untuk memahami dan mengetahui tentang kepentingan endorsan TRM ini. Di PDT Klang, pihak pengurusan atasan telah membuat satu penambahbaikan dengan memastikan sekurang-kurangnya seorang Pendaftar di Unit Pendaftaran untuk memahami secara asas pelan Daerah Klang dan mengambil maklum kawasan TRM yang sedia ada tanpa perlu merujuk kepada PPT terlebih dahulu. Walaupun inisiatif ini kelihatan mudah untuk dilaksanakan, namun ia memakan masa memandangkan Pendaftar perlu disiapkan dengan ilmu pengetahuan kakitangan teknikal

Rekod pemertan Tanah Rizab Melayu yang tidak lengkap

Rekod merupakan perkara penting dalam sesuatu pengurusan pentadbiran tanah. Jika dilihat pada rekod terkini TRM, ianya masih tidak mempunyai data yang lengkap dan tidak dikemaskini. Terdapat beberapa isu berkaitan rekod pemertan TRM seperti pelan yang tidak terdapat pada rekod dan rekod pembatalan TRM yang telah hilang.

Perkara ini dinyatakan sendiri oleh R8 sedangkan beliau merupakan pegawai yang bertanggungjawab untuk mengumpul data dan menjaga maklumat TRM bagi pihak PTGS. R8 turut menyatakan bahawa rekod pemertan TRM tidak lengkap kerana tiada satu pelan yang lengkap dimiliki oleh mana-mana daerah di Selangorekoran perubahan sempadan yang berlaku.

Menurut R7 pula, terdapat sebahagian TRM yang telah diwartakan dan diisytiharkan namun tidak dilampirkan dengan pelan yang lengkap berkemungkinan kerana tiadanya peralatan penyediaan pelan dan perubahan daerah seperti Daerah Gombak yang hanya wujud pada tahun 1974 selepas keluarnya Kuala Lumpur dari Negeri Selangor.

Perubahan ini turut mengakibatkan perpindahan jabatan kerajaan dari Jinjang, Kuala Lumpur ke Bandar Baru Selayang, Selangor. Perpindahan jabatan ini melibatkan peralihan dokumen-dokumen meliputi pelan TRM. Ini dibuktikan apabila R7 memaklumkan terdapat beberapa pelan TRM tidak dijumpai dalam simpanan jabatan sedangkan rekod di Unit Pelupusan ada menyatakan tentang TRM tersebut.

Sekiranya data yang ada ini tidak lengkap dan tidak dikemaskini, pastinya pemakluman yang tidak tepat ini akan mengundang kepada isu yang lebih buruk seperti tuntutan mahkamah, kehilangan TRM kepada bukan Melayu dan TRM terus dilabel sebagai satu penghalang kepada permohonan pembangunan. R5 menyatakan bahawa terdapat isu tuntutan mahkamah berkaitan TRM yang menyukarkan kerajaan Negeri kerana terpaksa melaksanakan pembatalan TRM ekoran rekod pewartaan yang tidak lengkap.

Penggantian kawasan TRM merupakan kaedah terbaik dalam menyelesaikan isu kehilangan TRM melalui tuntutan mahkamah tetapi sekiranya data dan rekod TRM ini lengkap, kehilangan tersebut tidak akan dihadapi dan boleh dielakkan. Endorsan TRM pada hak milik menjamin kelangsungan TRM dalam tanah-tanah yang berada di daerah.

Selain itu, permasalahan kelemahan berkaitan rekod TRM juga adalah disebabkan pengurusan rekod yang lemah di pejabat-pejabat tanah, contohnya penyelenggaraan dan pengemaskinian data (penyelarasan) di antara pejabat tanah dan Jabatan Ukur dan Pemetaan. Satu lagi isu yang ketara berkaitan kelemahan pengurusan data ini adalah endorsan atau memorial yang tertinggal semasa proses pemindahan atau pertukaran (*conversion*) daripada hak milik manual kepada hak milik berkomputer. Isu ini turut mencakupi aspek perundangan iaitu hak milik tidak boleh disangkal sebagaimana yang dinyatakan di bawah seksyen 340 KTN 1965 apabila endorsan atau memorial yang sepatutnya dimasukkan tidak dibuat kemasukan akibat 'tercicir' semasa proses pertukaran hak milik.

Penambahbaikan Pengurusan Endorsan Tanah Rizab Melayu

Hasil temu bual bersama responden, terdapat tiga (3) kaedah penyelesaian yang dinyatakan seperti berikut bagi mengatasi isu dan masalah endorsan TRM:-

Pengemaskinikan data dengan kerjasama jabatan luar dan pengukuran semula kawasan Tanah Rizab Melayu

Dalam memastikan segala data berkaitan TRM yang meliputi pelan TRM dikemaskini, kerjasama PDT dan PTGS bersama pihak JUPEM dan Arkib Negara Malaysia (ANM) adalah salah satu kaedah penyelesaiannya. Menurut R5, R7 dan R8 pihak JUPEM dan ANM telah memberikan kerjasama kepada PDT dan PTGS dengan mengemukakan pelan yang ingin diperolehi berdasarkan pada rekod terakhir yang ada di PDT dan PTGS.

Dengan adanya maklumat tersebut, pihak JUPEM dan ANM telahpun membantu menyelesaikan isu rekod TRM yang telah diisytiharkan dan diwartakan tidak mempunyai pelan kawasan TRM untuk menjadi lengkap.

Selain itu, pihak JUPEM dan ANM turut meluaskan perkhidmatan dengan memberikan pemakluman dengan kadar segera kepada PDT yang memohon pelan pewartaan kawasan TRM. Walaupun pencarian di ANM memakan masa, isu untuk melengkapkan pelan TRM perlu diteruskan kerana itulah satu-satunya sumber yang dipercayai untuk mendapatkan pelan tersebut.

Selanjutnya menurut R8, sekiranya pihak JUPEM dan ANM tidak dapat mengemukakan rekod pelan seperti yang diminta maka PTGS akan mencadangkan pengukuran semula kawasan-kawasan yang telah diisytiharkan dan diwartakan sebagai TRM untuk memastikan setiap TRM berkenaan dikekalkan, kemudian ditanda di dalam pelan syit di Unit Pelan semua PDT dan akhirnya diendors pada hak milik demi kelangsungan TRM di Selangor.

Pengukuran kawasan TRM dilaksanakan dengan menggunakan juruukur berlesen melalui bantuan kewangan daripada pihak Perbendaharaan Negeri untuk pembayaran kerja-kerja pengukuran. Strategi pengukuran tapak ini perlu ditekankan dalam memastikan setiap tapak TRM lengkap pelannya dan dijadikan panduan untuk tujuan endorsan.

Menempatkan Penolong Pegawai Tanah di unit pendaftaran

Seperti yang dinyatakan oleh R3, R7 dan R9, penempatan Penolong Pegawai Tanah (PPT) di Unit Pendaftaran sememangnya membantu dalam pengemaskinian dan melengkapkan endorsan TRM di PDT. Seperti di PDT Gombak, Pentadbir Tanah telah menekankan bahawa penempatan PPT di Unit Pendaftaran sebagai satu perkara wajib dalam menyelesaikan isu endorsan TRM ini. PPT tersebut turut dibantu oleh Pembantu Tadbir Kanan bagi menyemak dan membuat pengesahan status tanah di dalam sesuatu urusan tanah di PDT.

Selain itu, pihak R6 bersetuju supaya seorang PPT ditempatkan di Unit Pendaftaran dengan melihat situasi di PDT Gombak yang menempatkan seorang PPT bagi membantu ulasan teknikal yang sangat diperlukan. Penempatan PPT sememangnya membantu dalam penyelesaian endorsan TRM ini. Pengesahan PPT amat penting sebagai langkah terakhir sesebelum sesuatu hak milik dalam kawasan TRM ini diurus niagakan.

Meningkatkan kefahaman dan komitmen melalui penglibatan pengurusan atasan

Menurut R1, R2, R3, R6, R7 dan R10 pengurusan atasan yang terdiri daripada Pentadbir Tanah dan pemegang taruh yang menyatakan komitmen dalam penekanan endorsan TRM sangat membantu dan memudah cara endorsan TRM ini.

Ini kerana, dengan adanya komitmen daripada pengurusan atasan, segala keputusan penting dapat dilaksanakan dengan mudah dan terperinci. Komitmen seperti penekanan kepada penggantian dan endorsan TRM perlu kerap dinyatakan di dalam mesyuarat pengurusan dalam memastikan perkara berkaitan endorsan ini diteruskan.

Selain itu, komitmen pengurusan tertinggi dalam melaksanakan endorsan ini boleh dilaksanakan dengan memastikan laporan berkala perlu dihantar dan dikemaskini di peringkat PDT dan diselaraskan di peringkat PTGS.

Laporan berkala yang dibentangkan di dalam mesyuarat seperti Mesyuarat Pengarah Tanah dan Galian Selangor bersama Pentadbir Tanah Daerah Negeri Selangor boleh membantu endorsan TRM ini terus-menerus dilaksanakan kerana komitmen kakitangan bawahan bermula dengan komitmen dan sokongan pihak yang mempunyai kuasa dan pengaruh besar dalam pentadbiran tanah.

Penglibatan pengurusan atasan juga adalah penting untuk meningkatkan kefahaman pegawai di bawah seliaannya menurut R4, R5 dan R8. Ini dapat dilaksanakan apabila pengurusan atasan memainkan peranannya dengan menyampaikan sebarang keputusan mesyuarat berkenaan TRM secara amnya dan endorsan TRM secara khususnya kepada kakitangan bawahan. Selain itu, pengurusan atasan juga boleh mengarahkan sesi perkongsian ilmu diadakan supaya sebarang ilmu berkenaan TRM disampaikan kepada kakitangan bawahannya.

KESIMPULAN

TRM adalah satu kawasan yang istimewa memandangkan ianya dikhususkan untuk kaum Melayu sahaja. Pewujudan kawasan TRM ini bukanlah suatu perkara yang baru memandangkan ERM itu sendiri asalnya digubal pada tahun 1913, sebelum pindaan pada tahun 1933 dan kemudian 1935. Jika dilihat pada konteks tempoh masa yang melebihi 100 tahun, seharusnya endorsan TRM pada hak milik tidak lagi menjadi isu utama yang perlu diselesaikan pada masa kini. Kepentingan penjagaan TRM ini sering dibangkitkan sama ada oleh Raja-Raja Melayu atau Pertubuhan Bukan Kerajaan (NGO) berdasarkan pada laporan di media-media massa. Sehubungan itu, PDT dan PTGS perlu memainkan peranan masing-masing secara berkesan memandangkan kedua-dua jabatan ini merupakan jabatan utama yang bertanggungjawab bagi mengurus TRM.

Objektif pertama untuk mengaji isu dan masalah pelaksanaan endorsan TRM di dalam hak milik telah dapat dicapai dengan penemuan empat (4) masalah melalui sumber sekunder iaitu kelemahan dari aspek pengurusan, kekurangan maklumat dan data, kekangan masa kakitangan serta kelemahan dalam kerja-kerja pemantauan pengurusan. Manakala empat (4) isu pelaksanaan endorsan TRM daripada dapatan sumber primer merangkumi ketidakfahaman terhadap peruntukan enakmen rizab melayu, kurang komitmen dalam melaksanakan endorsan, keperluan kakitangan teknikal dan rekod pewartaan tanah rizab melayu yang tidak lengkap.

Rentetan penemuan empat isu pelaksanaan endorsan TRM, tiga (3) cadangan penambahbaikan telah dikemukakan sekaligus menjawab objektif dua kajian. Dalam usaha memperkasakan pengurusan endorsan tanah TRM, pengemaskinikan data perlulah ditingkatkan dari masa ke semasa melalui jalinan kerjasama dengan jabatan luar serta melaksanakan pengukuran semula kawasan Tanah Rizab Melayu. Cadangan seterusnya adalah menempatkan Penolong Pegawai Tanah di Unit Pendaftaran dan terakhir adalah meningkatkan kefahaman dan komitmen melalui penglibatan pengurusan atasan.

PENGHARGAAN

Kami mengucapkan sepenuh penghargaan kepada En Jaiya bin Abu, Pengarah Bahagian Pengurusan dan Perundangan Tanah, Jabatan Ketua Pengarah Tanah dan Galian, Persekutuan yang telah menyemak kandungan perundangan tanah dalam manuskrip ini.

RUJUKAN

- Abdul Aziz Mohd Johdi, 2018. Kedudukan Tanah Rizab Melayu dan pembangunan tanah dalam Kawasan rizab melayu. Diakses daripada <https://pintu.instun.gov.my/assets/file/attachment/dc5pzQWczJR2tdO74WHWaRCNp6IrJBo6.pdf> pada 18 Julai 2022.
- Azima Abdul Manaf, Novel Lyndon, Sivapalan Selvadurai, Mohd Yusof Hussain, Zaimah Ramli, Sarmila Md. Sum, Suhana Saad, Mokhtar Jaafar dan Mohd Fuad Mat Jali. 2015. Faktor penghalang pembangunan tanah rizab Melayu. *Malaysian Journal of Society and Space*. 11(8),100-109.
- Cresswell JW dan Plano Clark VL. 2011. Designing and conducting mixed method research. 2nd Sage; Thousand Oaks, CA
- INSTUN .2015. Intisari Enakmen Rizab Melayu. <https://pintu.instun.gov.my/artikel/papar/intisari-enakmen-rizab-melayu> (Diakses pada 24 April 2021)
- INSTUN. 2007. Konsep Urusniaga di bawah Kanun Tanah Negara, 1965. <https://pdttapah.perak.gov.my/images/linkdownload/Konsep-Urusniaga-Dibawah-Kanun-Tanah-Negara-1965.pdf>
- Ismail Sualman, 2019. Benarkah penjawat awam terlalu ramai? *Sinar Harian*. 24 Mac 2019. <https://www.sinarharian.com.my/article/19830/KOLUMNIS/Benarkah-penjawat-awam-terlalu-ramai> (Diakses pada 23 April 2021)
- Jabatan Audit Negara Malaysia. 2013. Laporan Ketua Audit Negara Negeri Selangor, Aktiviti jabatan/ agensi dan pengurusan syarikat kerajaan Negeri Selangor Siri 2. Jabatan Audit Negara Malaysia.
- Jabatan Audit Negara Malaysia. 2019. Laporan Ketua Audit Negara Negeri Perak Siri 2, Aktiviti Jabatan dan Pengurusan Syarikat Kerajaan Negeri. Diakses daripada <https://www.parlimen.gov.my/ipms/eps/2021-09-28/CMD.24.2021%20-%20CMD%2024.2021.pdf> pada 18 Julai 2022.
- Mohamed Khairi Termizi dan Mazlan Ismail, 2018. Isu pembangunan Tanah Rizab Melayu berpemilikan bertindih. *Malaysian Journal of Social Science and Humanities*. 3(1), 91-99.
- Mohd Fathi Yusof. 2016. *Undang-undang Tanah di Malaysia*. Diakses daripada <http://razakschool.utm.my/fathi>
- Mohd Hasrol Haffiz Aliasak. 2017. *Tanah Rizab Melayu: Sejarah dan Cabaran*. <http://tanah.perak.gov.my>. Diakses pada 16 April 2021.
- Mohd Hasrol Haffiz Aliasak. 2019. Isu, Cabaran dan Strategi Membangunkan Tanah Rizab Melayu. Konvensyen Tanah Rizab Melayu. UITM Shah Alam. 28 Februari.
- Nik Haslinda Nik Hussain. 2010. Enakmen Tanah Rizab Melayu Kelantan dan Pemilikan Tanah, 1930-40. *Kemanusiaan*. 17, 37-64.
- Nik Haslinda Nik Hussain. 2011. *Pentadbiran Kolonial dan Isu Pemilikan Tanah di Kelantan 1881-1941*. Pulau Pinang. Universiti Sains Malaysia.

- Nor Asiah Mohamad dan Bashiran Begum Mubarak Ali, 2009. The prospects and challenges of Malay Reservation Land in the 21st century. *Malaysian Journal of Real Estate*. 4(2), 1-16.
- Nur Rafhanah binti Ibrahim@Mohd Jamal. 2015. *Custodianship* Pengurusan Tanah Rezab Melayu. Tesis Ijazah Sarjana Muda Universiti Teknologi Malaysia.
- Nurnabihah Zulkapar. 2016. Prospek dan cabaran bagi mengekalkan status Tanah Rizab Melayu pada abad ke-21. Tesis Sarjana Muda. Universiti Teknologi Malaysia.
- Pentadbiran Tanah Johor. 2016. Kaveat. <https://ptj.johor.gov.my/index.php/bahagian/pendaftaran/kaveat> (Diakses pada 24 April 2021)
- Rohayati Hussin dan Rusnadewi Abdul Rashid, 2014. Dilema pembangunan Tanah Rizab Melayu: Satu warisan atau satu tangisan? Technology, Science, Social Sciences and Humanities International (TeSSH) Conference. Langkawi, Kedah, Malaysia. 5-6 November 2014.
- Ruwaida Md Zain. 2020. Apa sudah jadi dengan Tanah Rizab Melayu?. *MyMetro*. 18 April 2021. <https://www.hmetro.com.my/mutakhir/2020/09/621641/apa-sudah-jadi-dengan-tanah-rizab-melayu-metrotv>
- Shah Nursyahmiainan. 2017. Konsep tanah simpanan melayu dan peruntukannya seperti yang terdapat dalam Perlembagaan Persekutuan. Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Utusan Borneo Online. 2019. Segera gubal dasar pengurusan stress negara. 24/10/2019. <https://www.utusanborneo.com.my/2019/10/24/segera-gubal-dasar-pengurusan-stres-negara> (Diakses pada 23 April 2021)